

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№12
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 598 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari	26
Xuseynova Abira Amanovna	
Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication.....	31
Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna	
Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o'quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash.....	35
Abdurasulova Gulrux Habibullayevna	
Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo'llanilishining umumiy masalalari	40
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li, Xojaliyeva Sarvinov Elyorjon qizi	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ...	44
Asatova Dildora Aslamovna	
Ingliz tili o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli.....	49
Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna	
Insultdan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi	52
Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	56
Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi	
Buyuk ipak yo'li xalqlari o'rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi.....	59
Mirxalilova Nargiza Akbarovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o'stirishga bo'lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o'stirish	63
Mitaliboyeva Dildora	
Koxlear implantli bolalarning eshituv-nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish	66
Nartayeva Shahnova Yulchibayevna	
Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari.....	71
Normatova Nilufar Komilovna	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda).....	76
Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya	
Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta'limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish	80
Qodirov Jurabek Mamatsimonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o'yinlar: pedagogik model	83
Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi	
"Sab'ai sayyor" asarida qo'llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar	87
Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi	
Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta'siri	91
Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna	
Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish.....	95
Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish	99
Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli	102
Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	106
Turg'unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo	

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili	109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	
Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari	112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich	
Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки	117
Габдулманова Ильнура Минисламовна	
Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов	119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи	
Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования	124
Уразова М. Б., Усманова У. Б.	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–махалля" в Узбекистане ..	130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли	
Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи	135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи	
Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati	139
Berkinova Charos Islomovna	
O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi	142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi	
Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya	150
Ergasheva Umriniso Komilovna	
Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirish omilidir	153
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni	156
Gazibekova Feruza Hakimovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi	159
Haydarova Feruza Haydar qizi	
Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi	162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi	165
Jumayeva Malika Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish	168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari ..	172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari	175
Masharipova Dilfuza Muxammadjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi	178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi	181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	184
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	187
Nizamova Nodira Paxritdinovna	
Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi	191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova	
Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi	195
Nodira Sherboyeva	

Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida	198
O'ktam Nosirov	
Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	204
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Globallashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari.....	208
Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari	212
Sa'dullayeva Rushana	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	215
Saidova Dilbar Erkinovna	
Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari.....	218
Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi	
Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish	223
Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi	
Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi	226
Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari	229
Yaqubova Shoir Tog'aymuratovna	
Emotsional intellektni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	233
Yarmatov Raxmboy Baxramovich	
Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojlantirish	239
Zokirova Sohila Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi	
Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык	242
Марупова Дилфуза Давроновна	
Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari	247
F. R. Xosilova	
Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish	251
Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi.....	256
Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi	259
Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari.....	262
Aliyeva Zuxra Tursunboyevna	
Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni..	265
Aripov Shokirjon Olimovich	
Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari.....	268
Avliyoqulova Nasiba Choriyevna	
Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari	272
Baratov Baxtiyorjon Qodirovich	
Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli.....	275
Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi	278
Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	284
Ismailova Nilufar Isroildjanovna	
Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages.....	289
Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna	
Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari.....	292
Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi	
Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish	296
Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi	

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	302
Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna	
O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili	306
Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	
Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari	313
Maqsudova Nodira Alijonovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	317
Muxiddinova Difuza Sherdor qizi	
Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli.....	320
N. Q. Olimova	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	323
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi	326
Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari.....	329
Olloqulova Farzona Umedillayevna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi	332
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi	
Talabalarining tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari	335
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari	339
Sultonova Zarina Uchqun qizi	
Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonalashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida	343
To'xtasinova Farida Davlatali qizi	
B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari	347
Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna	
Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida	350
Umarova Nigora Alisherovna	
Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri	353
Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna	
Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari	356
Xidirova Maftuna Ilhom qizi	
Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari	362
Xo'shboqova Farida Komiljon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari	370
Xusanova Gulruxsor To'liqin qizi, Aliyeva Muhlis Baxodir qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish	374
Zokirova Sohibaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi	
Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан	377
Албеков Шокир Адилбекович	
Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью.....	381
Сатымова Светлана Сатымовна	
Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения.....	385
Ташева Дилором Салимовна	
Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам	389
Тоджибоева Наргиза Джумабоевна	

Maktab—oila—mahalla hamkorligining qizlar ijtimoiy faolligini oshirishga ta'siri	393
<i>Abdurazoqova Marg'uba Muxammad qizi</i>	
Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni takomillashtirishning metodologik imkoniyatlari.....	397
<i>Asqarova Xurshida A'zamjon qizi</i>	
Maktab biologiya kursini o'qitishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning o'zaro bog'liqligi asosida metodologik savodxonlikni shakllantirish.....	404
<i>Azimov Bekjon Ibrohimjon o'g'li</i>	
Oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalar bilan ishlash samaradorligini ta'minlash usullari.....	407
<i>Delov To'liqin Erkinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarni badiiy asarlarni janriy xususiyatlariga ko'ra izohli o'qishga o'rgatish	410
<i>Gulmira Abdullayeva</i>	
O'zbekiston bokschilarining dunyo reytingida yetakchi o'rinlarni egallashining asosiy omillari	413
<i>Insapov Ismoil Tuychaliyevich</i>	
Improving Learners' Engagement Through Game-Based Techniques in Language Education	416
<i>Ismailova Ma'rifat Bakhrambek kizi</i>	
STEAM yondashuvi boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy kaliti sifatida	421
<i>Jo'rayeva Nasiba Komil qizi</i>	
O'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ijtimoiylashuvi	426
<i>Jo'rayeva Sayyora Vahobjon qizi</i>	
O'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o'ziga bo'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari	429
<i>Jurayev Xaydarjon Odilboyevich</i>	
O'spirinlarda agressiv xulqga ta'sir qiluvchi omillar	433
<i>Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna</i>	
Rus va o'zbek tillarida chorvachilik terminlarining qiyosiy tahlili	436
<i>Kurbanova Guzal Abduraximovna</i>	
Texnologiya darslarida murakkab mexanizmlarni o'qitishning zamonaviy usullari	441
<i>Mamadaliyev Furqat Xolmamatovich</i>	
Umumta'lim maktab o'qituvchilarining sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari	446
<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
Nutqda badiiy tasviriy vositalardan foydalanish yo'llari.....	450
<i>Murodova Farangis G'anisherovna</i>	
Kichik yoshdagi o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirish yo'llari.....	454
<i>N. Abduvaliyeva, M. Odinajonova</i>	
Kichik maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar shaxslararo munosabatini korreksiyalashda ertak terapiyasidan foydalanish	458
<i>Nig'matova Nodirabegim Lutfillo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	463
<i>O'rinova Ro'zigul Jumanazar qizi</i>	
Voleybol o'yinida blok qo'yish texnikasini o'rgatishda yangi pedagogik yondashuvlar	467
<i>Qambarov Kozimjon</i>	
Texnik yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarga ingliz tilini o'qitishning yangi texnologiyalari	472
<i>Babayeva Gulnozaxon Latibjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda pedagog malakasining roli	481
<i>Davlatova Dildora Nuriddinovna</i>	
Talabalarda sog'lom turmush tarzini rivojlantirishning pedagogik tamoyillari	485
<i>Davronov Nurzod Ismoilovich</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar: toifalari va tasniflash mezonlari	490
<i>Djurayeva Sohiba Barat qizi</i>	
Blum taksonomiyasiga asoslanib boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	495
<i>Husenova Aziza Sharipovna</i>	
Tabiiy fan darslari jarayonida o'quvchilarda loyihaviy ishlarni tashkil etish ko'nikmasini shakllantirish	498
<i>Matniyazova Diyora Jumanazarovna</i>	
Boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari: innovatsion taraqqiyot, metodik yangiliklar va istiqbollari	501
<i>Nazarova Mohigul Akmalovna, Asatova Mashhura Asomiddin qizi</i>	

Kasbiy pedagogikani shakllantirish va rivojlantirish masalalari	506
Sanaqulov Xamroqul Rizaqulovich	
O'qituvchining shaxsiy fazilatlar va suggestiv kompetentligining o'zaro bog'liqligi	513
Shermatova Manzura Ikromjanovna	
Tez qalamchizgilarda innovatsion texnologiyalarni qo'llash tajribasi	518
Suyunov Navro'z Alisher o'g'li	
Kognitiv tilshunoslik asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish	523
Teshabiyev Dilmurod Raxmadjonovich, Madazimova Muxlisa Abdurashid qizi	
Kombinatorik masalalar asosida ijodiy topshiriqlarni tuzish va ularning o'quvchilarga ta'siri	526
Toshboyeva Saida Rahmonberdiyevna, Yusupova Latofat Abduqodir qizi	
Linguodidactic Foundations for Enhancing Professional Competence in Practice-Oriented Language Education	530
Uktamova Navruza Botir qizi	
Audiovizual usul qo'llanilganda o'quvchilarning til ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni baholash	535
Umarov Aziz Avazovich	
Ona tili – ART texnologiya va kreativlik fanida so'z san'atining omili sifatida	540
X. Sanaqulov, Sh. Nurmatova	
Etnopedagogik yondashuvning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiylashuv jarayoniga ta'siri	543
Xamroqulova Xilola Qosimjon qizi	
Ajdodlarimiz o'g'itlari asosida o'quvchi-yoshlarda axloqiy sifatlarni shakllantirish texnologiyasi	547
Xatamova Nilufar Xaydarovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ o'qish madaniyatini rivojlantirishda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari	550
Xayitova Firuza Abdullayevna	
Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'limning mazmuni va tarixiy taraqqiyoti	554
Yoziyeva Umida Lutfullayevna	
O'quv vaziyatlarini loyihalash orqali talabalar o'quv faolligini oshirish	558
Zakirova Dilfuza Sayidolimovna	
O'quvchilar orasida jismoniy faollikni oshirish uchun yangi ilmiy yondashuvlar	561
Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich	
Активные методы обучения как коммуникационная основа современного урока	566
Ахмедова Мукаддас Ходиматовна	
Инклюзия как путь к равным возможностям: развитие системы образования Узбекистана	570
Баротова Шохсанам Бахтиёр кизи, Мауш Ребия Джамshedовна, Мурадова Дилфуза Махмудовна	
“Qurilish konstruksiyalari” fanini o'qitishda kasbiy-amaliy kompetentlikni rivojlantirish	576
No'manova Soxiba Ergashboyevna	
Креативный педагогический подход в музыкально-теоретических и практических занятиях по искусству макома	582
Нурматова Фируза Муминовна	
Система упражнений по методике обучения средствам речевой выразительности узбекского языка	587
Фаттахова Д. А.	
Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari	592
Ernazarov Alisher Ergashevich, Chinqulova Gulmehra	

RUS VA O'ZBEK TILLARIDA CHORVACHILIK TERMINLARINING QIYOSIY TAHLILI

Kurbanova Guzal Abduraximovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Rus tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola rus va o'zbek tillaridagi chorvachilik terminlarining lingvistik tabiati, ularning struktur-morfologik tuzilishi hamda semantik tasnifini qiyosiy yondashuv asosida tahlil qiladi. Tadqiqotda terminlarning shakllanish manbalari, milliy-madaniy omillar ta'siri, leksikografik manbalardagi aks etishi hamda tarjimada kuzatiladigan moslik va nomoslik holatlari tizimli o'rganilgan. Metod sifatida qiyosiy-semasiologik tahlil, struktur modellashirish va leksikografik monitoring qo'llanilgan. Natijalar chorvachilik terminlarining rus tilida sanoatlashgan agrar tizimga tayanishini, o'zbek tilida esa etnolingvistik qatlarning ustuvorligini ko'rsatadi. Maqola ikki tilda qo'llaniladigan terminlarning mazmuniy parallelizmi, farqlovchi belgilari va tarjima jarayonidagi adekvatlik darajasi bo'yicha yangi ilmiy xulosalarni taklif etadi. Olingan natijalar qiyosiy tilshunoslik, agrar terminologiya va tarjimashunoslik sohaslarida amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: chorvachilik terminlari; qiyosiy tilshunoslik; semantik tahlil; leksikografiya; nomlash mexanizmi; rus tili; o'zbek tili.

Abstract: This article presents a comparative linguistic analysis of livestock terminology in Russian and Uzbek. It examines structural-morphological patterns, semantic classifications, sources of term formation, and the influence of national-cultural factors on the terminology of both languages. The methodology is based on comparative semasiological analysis, structural modeling, and lexicographic monitoring. The findings reveal that Russian livestock terminology is shaped largely by an industrialized agricultural system, whereas Uzbek terminology reflects ethnolinguistic traditions. The study introduces new insights into semantic parallelism, distinguishing semantic features, and the adequacy of cross-linguistic translation. The results have practical significance for comparative linguistics, agricultural lexicography, and translation studies.

Key words: livestock terminology; comparative linguistics; semantic analysis; lexicography; nomination mechanisms; Russian language; Uzbek language.

Аннотация: В статье представлен сопоставительный анализ животноводческой терминологии в русском и узбекском языках. Исследуются структурно-морфологические модели терминов, их семантическая классификация, источники формирования, а также влияние национально-культурных факторов на развитие терминологических систем. Методологическую основу исследования составляют сравнительный семасиологический анализ, структурное моделирование и лексикографический мониторинг. Полученные результаты показывают, что русская терминология преимущественно отражает индустриализированную модель животноводства, тогда как узбекская терминология базируется на этнолингвистических традициях. В статье представлены новые выводы относительно семантического параллелизма, дифференциальных признаков и степени адекватности межъязыкового перевода. Материалы исследования обладают практической значимостью для сравнительного языкознания, лексикографии и теории перевода.

Ключевые слова: термины животноводства; сравнительная лингвистика; семантический анализ; лексикография; механизмы номинации; русский язык; узбекский язык.

KIRISH

Til sistemasida terminologiya qatlamining chuqur o'rganilishi zamonaviy lingvistikaning eng faol yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, agrar sohalarga oid maxsus leksika xalqning turmush tarzi, xo'jalik madaniyati va tarixiy tajribasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, ularning tilda qanday shakllanishi va qanday semantik yuk ko'tarishini tahlil qilish muhim ilmiy vazifa sanaladi. Chorvachilik terminlari o'z mazmuni va funksional xususiyatiga ko'ra, har ikki tilda – rus va o'zbek tillarida – milliy qarashlar, mehnat amaliyoti va ijtimoiy-madaniy o'ziga xosliklarni aks ettiruvchi muhim lingvistik birliklardir.

So'nggi yillarda qishloq xo'jaligi va chorvachilikka oid atamalar nafaqat kasbiy muhitda, balki ilmiy, iqtisodiy va texnologik jarayonlarda ham faol qo'llanila boshladi. Bu esa terminlarning mazmuniy aniqligi, me'yorlanganligi va ikki tilda adekvat ifodalanishini ta'minlashni talab etadi. Rus tilidagi chorvachilik terminlari ko'proq sanoatlashtirilgan ishlab chiqarish modeliga bog'langan bo'lsa, o'zbek tilidagi atamalar asosan etnolingvistik an'analar, ko'hna chorvachilik amaliyoti va mahalliy hayot tarzining o'ziga xos ko'rinishlariga tayanadi. Shu sababli ikki tildagi terminlarning tuzilishi, kelib chiqishi va mazmuniy ko'lami sezilarli darajada farqlanadi.

Bugungi tilshunoslikda terminlar nafaqat nominativ birlik sifatida, balki konseptual bilimlar tizimini shakllantiruvchi lingvokognitiv birlik sifatida ham talqin qilinmoqda. Shunday ekan, chorvachilik terminlarini qiyosiy o'rganish ikki tildagi agrar konseptlar, semantik kategoriya va nomlash mexanizmlarini aniqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ikki tilli lug'atlar, izohli manbalar va amaliy tarjimalarda uchraydigan nomuvofiqliklarni bartaraf etish ham ilmiy, ham amaliy muhim vazifadir.

Ushbu tadqiqot aynan shu ehtiyojlardan kelib chiqib, rus va o'zbek tillarida qo'llaniladigan chorvachilik terminlarining lingvistik tabiatini qiyosiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Tadqiqotning dolzarbligi terminlarning tarixiy shakllanishi, leksik-semantik tizimi, mavzuviy guruhlar, milliy-madaniy omillar bilan bog'liqligi va tarjima jarayonidagi adekvatlik masalalarini kompleks o'rganish zarurati bilan belgilanadi. Chorvachilik sohasining iqtisodiy va texnologik rivoji bilan birga terminlarning yangilanishi, yangicha ma'no kasb etishi va lug'atlarda qayta talqin qilinishi ham tadqiqot mavzusini yanada ahamiyatli qiladi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil ikki tildagi terminologik tizimlarning o'zaro yaqin va farqli jihatlarini aniqlash, terminlarning izchil qo'llanilishini ta'minlash, tarjimada xatolarning oldini olish va lingvokulturologik tafakkurni ochib berish imkonini beradi. Chorvachilik terminologiyasi bir qarashda tor kasbiy qatlamga tegishli bo'lib tuyulsa-da, unda xalqning tarixiy tajribasi, an'anaviy xo'jalik modeli, turmush tarzi, tabiatga munosabat va madaniy qadriyatlar sistemasi mujassamdir. Shuning uchun mazkur terminlarni chuqur tahlil qilish nafaqat lingvistik, balki etnografik va madaniy ahamiyatga ham ega. ^[1]

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Rus va o'zbek tillarida chorvachilik terminlarining shakllanishi va ularning semantik xususiyatlarini o'rganishda terminologiya va qiyosiy tilshunoslik bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar muhim manba vazifasini bajaradi. Yusupov U. K. o'z ishlarida O'zbekiston tilshunosligida qiyosiy yondashuvning rivoji, terminologik birliklarning milliy xususiyatlari va ikki tilning semantik tizimi o'rtasidagi farqlarni aniqlashning ilmiy asoslarini bayon qiladi. Uning fikricha, terminlar mazmuni ularni shakllantirgan madaniy va tarixiy kontekst bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu holat ayniqsa chorvachilik kabi an'anaviy tajribaga tayanadigan sohalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Shuningdek, Yuldashev I. tomonidan o'zbek terminologiyasining shakllanish jarayonlari, tarixiy qatlamlari va me'yorlanish tamoyillari chuqur yoritilgan bo'lib, u chorvachilik leksikasining milliy konseptual asosini tushunishda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Terminologiyaning umumiy nazariy masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar ham ushbu mavzuni yoritishda katta ahamiyatga ega. Shelov S. D. terminlarning ta'rifi, ularning tushuncha tarkibi va terminologik tizimlarning tuzilish qonuniyatlarini tahlil qilib, maxsus leksikaning shakllanishidagi semantik va struktur mexanizmlarni izohlaydi. Shevchuk V. N. esa turli sohalarida, jumladan texnik va harbiy terminologiyada yasalma birliklarning paydo bo'lish mexanizmlarini o'rganib, affiksial va kompozitsion modellarni tahlil qiladi; bu yondashuv rus tilidagi chorvachilik terminlarining murakkab struktur tuzilishini tushunishda qo'l keladi. Chistyuxina S. N. tomonidan termin tizimlaridagi polisemiya, mavzulararo ma'no siljishlari va terminlarning kontekstual xarakteri bo'yicha berilgan ilmiy xulosalar esa chorvachilik terminlarida uchraydigan semantik farqlarning tabiati va ularning funksional o'zgaruvchanligini yoritishda qo'llaniladi.

Lingvokulturologik manbalar chorvachilik terminlarining madaniy ildizlarini tushuntirishda alohida o'rin tutadi. Xolmonova Z., Saidxmedova O. va Nurillayeva O. tomonidan berilgan lingvokulturologik konseptlar tahlili til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga xizmat qiladi. Mazkur ilmiy qarashlar o'zbek tilidagi chorvachilik terminlarining milliy tafakkur, xo'jalik tajribasi va qadimiy turmush tarzi bilan bog'liqligini asoslashga imkon beradi. O'z navbatida, rus tilidagi terminlar industrial chorvachilik tizimi bilan uzviy bog'liq bo'lgani sababli, ushbu manbalar qiyosiy tahlil uchun nazariy asos yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotning metodologik asoslari qiyosiy tilshunoslik, semasiologiya, leksikologiya va terminografiya sohalariga tayangan holda shakllantirildi. Chorvachilik terminlari ikki tilda – rus va o'zbek tillarida – o'ziga xos lisoniy tizimga ega bo'lgan maxsus leksika sifatida baholangani uchun ularning tuzilmasi, mazmun ko'lami, semantik maydoni va nomlash mexanizmlarini aniqlash ko'p yo'nalishli ilmiy yondashuvni talab etdi. Shu bois tadqiqot bir nechta o'zaro bog'langan metodlar majmuiga asoslandi. Birinchi bosqichda materiallarni

tanlash va saralash amalga oshirildi. Bunda rus va o'zbek tillarida mavjud bo'lgan maxsus lug'atlar, izohli manbalar, sohaviy risolalar, chorvachilikka oid metodik qo'llanmalar hamda davlat standartlariga kiritilgan terminlar bazasi o'rganildi. Terminlar tanlanayotganda ularning qo'llanish chastotasi, zamonaviylik darajasi, ikki tilda mavjud bo'lgan yoki faqat bitta tilga xos birliklar hisobga olindi.

Keyingi bosqichda qiyosiy-semasiologik tahlil qo'llandi. Bu yondashuv orqali ikki til terminlarining ma'no tuzilishi, semantik yadrosi, differensial belgilari, kengaygan va toraygan semalari, mavzuviy guruhlardagi o'rni aniqlab chiqildi. Terminlarning qaysi biri universal, qaysi biri milliy belgiga ega ekani ana shu bosqichda aniq belgilandi. Tadqiqotning muhim qismi sifatida strukturaviy-morfologik tahlil qo'llanilib, terminlarning yasash modellariga baho berildi. Rus tilidagi kompleks terminlar, affiksalar yasama birliklar, kompozit strukturalar va abbreviaturalar o'zbek tilidagi sodda, qo'shma va birikma terminlar bilan qiyoslab o'rganildi. Bu jarayon ikki tilda termin yaratishning ichki qonuniyatlarini aniqlashga imkon berdi.

Shuningdek, leksikografik monitoring usuli qo'llanilib, terminlarning zamonaviy lug'atlardagi ifodalanish shakli, izoh berish modeli, tarjima variantlari va mavjud nomuvofiqliklar baholandi. Ayrim terminlarning bir til lug'atlarida keng yoritilib, boshqa til lug'atlarida cheklangan talqinda keltirilgani kuzatildi. Bu holat terminlarning ilmiy muomaladagi izchilligi va standartlashuviga ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida qayd etildi^[3]. Tadqiqotning amaliy bosqichida tarjima tahlili usuli qo'llandi. Rus-o'zbek terminlarining adekvat tarjimasi, muqobil variantlari, ta'rifiy tarjima talqinlari, strukturaviy o'zgartirishlarga ehtiyoj tug'diruvchi birliklar alohida o'rganildi. Adekvatlik darajasi aniqlanganda semantik moslik, funksional birxillik va mavzuviy butunlik mezonlari asosiy ko'rsatkich bo'ldi.

Metodologiyaning yakuniy elementi sifatida lingvokulturologik tahlil o'tkazilib, chorvachilikka oid terminlarning orqasida turgan madaniy konseptlar, xalq hayot tarzi va tarixiy tajribani aks ettiruvchi belgilar baholandi. O'zbek tilidagi ko'plab terminlar an'anaviy chorvachilik amaliyotiga tayanishi, rus tilidagi terminlar esa sanoatlashtirilgan texnologik jarayonlarni aks ettirishi aniqlangan holda ilmiy xulosalar shakllantirildi. Ushbu metodlarning uyg'unlashuvi terminlarning lingvistik tabiatini har tomonlama yoritish, ikki til materiallari asosida aniq ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi^[5].

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida rus va o'zbek tillaridagi chorvachilik terminlari qiyosiy tahlil asosida o'rganildi va ularning lingvistik tabiati bo'yicha bir qator asosiy ilmiy natijalar aniqlandi.

Ikki til terminologik tizimining shakllanish manbalari sezilarli darajada farqlanishi ma'lum bo'ldi. Rus tilidagi terminlar, asosan, sanoatlashtirilgan chorvachilik, texnologik jarayonlar va ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bog'liq terminlar orqali boyigan bo'lsa, o'zbek tilidagi terminlar etnik-madaniy tajribaga, an'anaviy chorvachilik amaliyotiga, mahalliy turmush tarziga xos leksik qatlam bilan to'yingan. Bu farq ikki tilning agrar tajribasi turlicha shakllanganini ko'rsatadi. Rus tilidagi chorvachilik terminlari ko'proq texnologik kategoriyalar (sut yetishtirish texnologiyasi, zotlashtirish, seleksiya, kasallik diagnostikasi) bo'yicha tizimlashgan bo'lsa, o'zbek tilidagi terminlar chorva turlari, yosh-jins belgilari, rang va tashqi belgilarga oid milliy tasnif asosida rivojlangan. Masalan, o'zbek tilidagi "qo'y", "echki", "bo'taloq", "bug'oz", "qochirim" kabi terminlar semantik jihatdan an'anaviy xo'jalikda muhim funksiyani bajargan bo'lsa, rus tilida "отёл", "пастбищное содержание", "комбикорм", "животноводческий комплекс" kabi terminlar industrial tizimga yo'naltirilgan.

Rus tilida affiksalar yasama terminlar (-ник, -ность, -овой, -ческий) va kompozit strukturalar keng uchrasa, o'zbek tilida sodda terminlar hamda qo'shma so'zlar (qo'yboqar, qo'yxo'r, tuyachi) ustunlik qildi. Rus tilida uch komponentli yoki undan ortiq murakkab termin birliklari ko'p uchrashdi, o'zbek tilida esa ixcham, semantik jihatdan zich birliklar ustunligi kuzatildi. Ikki tilda mavjud terminlarning lug'atlardagi talqinida ayrim mos kelmasliklar kuzatildi. Ba'zi o'zbekcha terminlar ruscha lug'atlarda faqat qisqa izoh bilan berilgan, ayrim ruscha terminlar o'zbek lug'atlarida faqat tarjima tarzida keltirilgan bo'lib, bu ilmiy muomala uchun yetarli aniqlikni ta'minlamaydi. Shuningdek, o'zbek tilidagi ayrim milliy terminlar rus tilida to'liq ekvivalentga ega emasligi sababli ta'rifiy tarjima talab qilinadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, ba'zi terminlar ikki til o'rtasida to'liq muqobilga ega (masalan, "ot - лошадь", "sut - молоко"), ammo qator terminlar milliy-madaniy mazmun sababli to'g'ridan-to'g'ri tarjimini qabul qilmaydi. Masalan, "sa'y" (yangi tug'ilgan tuya bolasi) yoki "bo'taloq" (yangi tug'ilgan mol bolasi) kabi terminlar rus tilida ta'rifiy izoh berilishini talab qiladi. Bunday terminlar lingvokulturologik tafovutning mavjudligini tasdiqlaydi. Rus tilidagi chorvachilik leksikasi ilmiy maqolalar, texnik standartlar, agrar normativ hujjatlar va sanoat jarayonlarida faol qo'llanilsa, o'zbek tilida terminlarning bir qismi og'zaki muomalada va an'anaviy ishlab chiqarish jarayonida keng qo'llanadi. Bu holat ikki tilning terminologik maydonida funksional diversifikatsiyaning mavjudligini ko'rsatadi.

O'zbek tilidagi chorvachilik terminlarida xalqning qadimiy yaylov madaniyati, chorva turlarini kuzatish, parvarishlash va tasniflashga oid ko'p asrlik tajribasi aks etgani aniqlandi. Rus tilida esa intensiv ishlab chiqar-

rish, texnologiyalashgan yetishtirish va qonunlashtirilgan standartlar asosiy o'rinda turadi. Bu farqlar ikki tildagi terminologik tizimning tarixiy va madaniy ildizlarga bog'liqligini ko'rsatadi. Mazkur natijalar chorvachilik terminologiyasining ikki tilda turlicha shakllanganini, leksik-semantik tuzilmalarning universal va milliy qatlamlarini ajratib ko'rsatish imkonini berdi. Shu bilan birga, terminologik moslikni ta'minlash, tarjima jarayonini standartlashtirish va terminlar tizimini optimallashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar shakllandi [5].

Olingan natijalar rus va o'zbek tillaridagi chorvachilik terminologiyasining shakllanishi, semantik tuzilishi va funksional qo'llanilishida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu farqlar, avvalo, ikki tilning tarixiy rivoji, xo'jalik modeli va madaniy tajribasining turlicha yo'nalishlarda shakllanganidan dalolat beradi. Mazkur bo'limda natijalar chuqur tahlil qilinib, ularning ilmiy talqini, mavjud nazariyalar bilan bog'liqligi va amaliy ahamiyati yoritiladi.

Birinchi jihat shundan iboratki, chorvachilik terminlarining shakllanishida madaniy omil muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilidagi terminlar ko'p hollarda an'anaviy chorvachilik modeli ko'chmanchi yaylov madaniyati, nasl ajratish, yosh-jins belgilari va ko'hna xo'jalik amaliyotiga tayanadi. Bu terminlar ko'proq aniq tasnifiy belgilar, tashqi ko'rinish, yosh, holat, zot yoki rangga oid nuqtai nazar bilan nomlanadi. Rus tilidagi terminlar esa, aksincha, sanoatlashtirilgan chorvachilik tizimi, seleksiya jarayonlari, texnologik qurilma va ishlab chiqarish komplekslarining terminlari bilan boyigan. Bu farq lingvokulturologik qarama-qarshilik emas, balki har ikki tilning agrar tajribasidan kelib chiquvchi tabiiy lisoniy holat ekanini ko'rsatadi.

Ikkinchi jihat semantik maydonlarning tuzilishidagi tafovut. O'zbek tilida chorvachilik atamaları ko'proq tirik mavjudotga oid antropotsentrik tasnif asosida shakllanadi: yosh, jins, tana alomatları, hayvonning maqsadi yoki ahvoli asosiy semalar sifatida ajralib turadi. Rus tilidagi terminlar esa texnik va jarayon markazli tasnif asosida shakllanadi: parvarishlash tizimi, ishlab chiqarish jarayoni, oziqlantirish rejimlari, seleksiya texnologiyasi va veterinariya diagnostikasi bilan bog'liq birliklar ustunlik qiladi. Bu farqlar ikki tilning termin maydonining semantik yadrosini belgilab beradi.

Uchinchi jihat terminlarning morfologik qurilishi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, rus tilida murakkab kompozit birliklar va affiksalar yasama terminlar yuqori ulushni tashkil qiladi. Bu, bir tomondan, rus tilining polisindetik yasash imkoniyatiga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, sanoat jarayonlarini aniq va batafsil ifodalash ehtiyoji bilan izohlanadi. O'zbek tilida esa terminlar ixcham, yengil, ma'nosi zich bo'lgan sodda yoki qo'shma birliklar ko'rinishida shakllanadi. Bu ikki tilning morfologik paradigmaları orasidagi strukturaviy tafovutni tasdiqlaydi.

To'rtinchi jihat tarjima jarayonida uchraydigan ayrim nomuvofiqliklar. Rus tilidagi bir qator murakkab terminlar o'zbek tiliga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinsa, mazmun torayib ketadi; o'zbek tilidagi milliy birliklar esa rus tiliga ta'rifiy tarzda o'tkazilishni talab qiladi. Demak, ikki til o'rtasida semantik adekvatlik darajasi har bir terminning turiga ko'ra o'zgaradi. Bu holat tarjima nazariyasi uchun muhim xulosa bo'lib, chorvachilik terminologiyasining tarjimasi maxsus metodik yondashuvni talab qilishini ko'rsatadi.

Beshinchi jihat terminlarning funksional qo'llanilishidagi diversifikatsiya. Rus tilidagi terminlarning ilmiy va texnik matnlarda keng qo'llanishi, o'zbek tilida esa ayrim terminlarning asosan og'zaki nutqda saqlanishi ikki tilning terminologik tizimlarida standartlashuv darajasi turlicha ekanini ko'rsatadi. Bu esa leksikografiya va normativ hujjatlar tayyorlashda aniq ilmiy yondashuvni talab etadi.

Yakuniy ilmiy mulohaza shuni ko'rsatdiki, chorvachilik terminologiyasining ikki tildagi qiyosiy o'rganilishi nafaqat lingvistik tafovutlarni ochib beradi, balki soha mutaxassislari uchun terminlarni izchil qo'llash, aniq tarjima qilish va terminologiyani rivojlantirish yo'nalishlarini belgilashda amaliy ahamiyat kasb etadi. Har ikki tilning tarixiy va madaniy tajribasi terminologiyada o'z aksini topgani, ularning o'zaro muvofiqligi va farqlarini belgilash esa ilmiy izlanishlarning yangi bosqichlari uchun asos yaratadi [4].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Rus va o'zbek tillaridagi chorvachilik terminlarining qiyosiy tahlili ularning shakllanish manbalari, semantik tuzilishi, morfologik xususiyatlari va funksional qo'llanilishida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Har ikki tilning terminologik tizimi o'zining tarixiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy tajribalariga tayangan holda rivojlangan bo'lib, bu jarayon terminlarning mazmun ko'lami va nomlash mexanizmlarida yaqqol aks etgan. O'zbek tilidagi chorvachilik terminlarida milliy tajriba, an'anaviy xo'jalik modeli va turmush tarziga bog'liq tasnifiy belgilar ustuvorlik qilsa, rus tilidagi terminlar ko'proq industrial chorvachilik, texnologik jarayonlar va standartlashtirilgan ilmiy leksika bilan boyigan.

Tahlil jarayonida semantik maydonlarning shakllanishi ikki til uchun turlicha tamoyillarga asoslanganini ko'rish mumkin bo'ldi. O'zbek tilida tirik mavjudotning faoliyat xususiyatlari, yosh-jins belgilari, tashqi ko'rinishi va an'anaviy amaliyot markazda tursa, rus tilida jarayon, texnologiya va ishlab chiqarish infratuzilmasi bilan

bog'liq kategoriyalar ustunlik qiladi. Bu ikki tilning agrar konseptual maydonlari bir-biriga o'xshash bo'lsa-da, ularning terminologik ifodasi turlicha yo'nalishda shakllanganini tasdiqlaydi.

Morfologik jihatdan ham ikki til o'rtasida aniq farqlar mavjud. Rus tilida murakkab kompozit birliklar, affiksalar yasama terminlar va ko'p komponentli strukturalar keng tarqalgan bo'lsa, o'zbek tilidagi terminlar ixcham, semantik zich va ko'pincha bir yoki ikki komponentli birliklar orqali ifodalanadi. Bunday farqlar terminlarni qo'llash amaliyotida ham namoyon bo'ladi: ruscha terminlar asosan ilmiy–texnik matnlarda faol ishlatilsa, o'zbekcha terminlarning bir qismi og'zaki nutqda, an'anaviy chorvachilik amaliyotida keng qo'llanadi.

Tarjima jarayonida esa terminlarning to'g'ridan-to'g'ri mos ekvivalentga ega bo'lmasligi ikki tildagi lingvokulturologik tafovut bilan izohlanadi. Ayrim o'zbekcha terminlar milliy mazmunning zichligi sababli rus tilida faqat ta'rifiy yo'l bilan ifodalanadi, ruscha murakkab terminlar esa o'zbek tilida mazmunni toraytirmaslik uchun moslashtirilgan tarjimani talab qiladi. Shu bois, chorvachilik terminologiyasida adekvat tarjimani ta'minlash maxsus metodik yondashuvni zarur qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot chorvachilikka oid terminlarning ikki tilda o'ziga xos shakllanishini, ularning semantik tizimi va leksikografik talqinidagi farqlarni aniqlab, lingvistik, amaliy va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan muhim ilmiy xulosalar chiqardi. Ushbu natijalar terminologiya tizimini standartlashtirish, ikki tilli lug'atlarni boyitish, agrar sohaga oid tarjimalar sifatini oshirish hamda chorvachilik leksikasini kelgusida yanada chuqurroq o'rganish uchun asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, PQ–120-son, 08.02.2022.
2. Mirziyoyev Sh. M. O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish.
3. Yusupov U. K. Razvitie sravnitel'nogo yazykoznaniya v Uzbekistane // Qiyosiy tilshunoslik: an'analar va istiqbol. Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi materiallari, 26–27 oktabr 2006. – B. 115.
4. Yuldashev I. O'zbek kitobchilik terminologiyasi: shakllanishi, taraqqiyoti va tartibga solish. Filol. fan. dok. diss. avtoref. – Toshkent, 2005.
5. Shelov S. D. Opredelenie terminov i ponyatiynaya struktura terminologii. – Sankt-Peterburg, 1998. – 236 s.
6. Shevchuk V. N. Proizvodnye voyennye terminy v angliyskom yazyke. – Moskva, 1983. – 198 s.
7. Chistyuxina S. N. Mezhotraslevaya polisemiya v terminologicheskoy sisteme sovremennogo angliyskogo yazyka // Vestnik Universiteta Rossiyskoy akademii obrazovaniya, 2011, № 1. – S. 80–83.
8. Xolmonova Z., Saidxmedova O., Nurillayeva O. Issledovaniye kontseptsiy lingvokulturologii: monografiya. – Toshkent.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.